

2. PRIEGAIDĖ

Kiekvienas skiemuo turi vieną balsį ar dvigarsį. Tas balsis ar dvigarsis sudaro skiemens pagrindą. Skiemuo, kurio pagrindą sudaro *il g a s i s* balsis ar *d v i g a r s i s*, yra *il g a s i s*, o kurio pagrindą sudaro *t r u m p a s i s* balsis, yra *t r u m p a s i s*. Pavyzdžiui, žodžio *traukinys* skiemens *trau* ir *nys* yra ilgieji, o skiemuo *ki* – trumpasis.

Kirčiuoti ilgieji lietuvių kalbos skiemens tariami nevienodai. Pavyzdžiui, vienaip yra tariamas pirmasis skiemuo žodyje *laukti*, kitaip žodyje *laukas*. Žodžio *laukti* labiau pabrėžiamas pirmasis dvibalsio *au* dėmuo *a*, o žodžio *laukas* – antrasis dėmuo *u*. Žodžių *rūgsta*, *vyti* balsiai *ū*, *y* tariami krintančiu tonu, staigiai, tuo tarpu žodžių *rūksta*, *vykti*, atvirkščiai – lygiu ar šiek tiek kylančiu tonu, tęsiamai.

Toks kirčiuotų skiemens tariamas gali skirti panašius žodžius ar jų formas, plg. *aušti* (vėsti) ir *aušti* (švisti).

Ilgojo kirčiuoto skiemens tarimo būdas, t. y. balso tono (melodijos) ir stiprumo kitimas tariant ilgąjį skiemens, vadinasi p r i e g a i d ė. Lietuvių bendrinėje kalboje skiriamos dvi priegaidės: tvirtapradė ir tvirtagalė.

2.1. **Tvirtapradė** (krintančioji, staiginė) **priegaidė** yra tada, kai kirčiuoto skiemens ilgasis balsis, dvibalsis ar mišrusis dvigarsis tariamas krintančiu tonu, staigiai išsižiojant (pabrėžiamas dvigarsio pirmasis dėmuo). Ji žymima dešininiumi (´) (pakrypusiu į dešinę) priegaidės, kartu ir kirčio vietos ženklų, pvz.: *tévas*, *krúmas*, *láisvė*, *kálnas*.

Tvirtapradę priegaidę gali turėti:

- ilgieji balsiai *é*, *y*, *o*, *ū*, *q*, *ę*, *į*, *ų*, pvz.: *déti*, *výras*, *lóva*, *dúmai*, *ážuolas*, *brėsti*, *įrankis*, *skústi*;
- dvibalsiai *ai*, *au*, *ei*, *ie*, *uo*, pvz.: *láimė*, *áugti*, *léisti*, *píeva*, *púodas*;
- mišrieji dvigarsiai *al*, *am*, *an*, *ar*, *el*, *em*, *en*, *er*, pvz.: *kálnas*, *ámžius*, *lángas*, *kártis*, *kélti*, *sémti*, *ménkė*, *gérti*.

Dvibalsio *ui* ir mišriųjų dvigarsių *il*, *im*, *in*, *ir*, *ul*, *um*, *un*, *ur* tvirtapradę priegaidę žymima kairiniu ženklų, nes kirčiuojami balsiai šiuose dvigarsiuose iš tikrųjų yra trumpi, pvz.: *ùiti*, *gùiti*, *tíltas*, *kìmti*, *pìnti*, *vìrti*, *kùlti*, *stùmti*, *dùrklas*.

P a s t a b a . Iš kitų kalbų paimtuose žodžiuose susidaro mišrieji dvigarsiai su trumpaisiais balsiais *o*, *e*, ir jų tvirtapradę priegaidę žymima kairiniu ženklų, pvz.: *kòlba*, *kòmparas*, *kòntūras*, *kòrpusas*, *fèrma*, *hèrbas*. Taip pat kirčiuojami dvibalsiai *eu*, *oi*, pvz.: *terapèutas*, *farmacèutas*, *bòileris* (toks katilas).

2.2. **Tvirtagalė** (kylančioji, tęstinė) **priegaidė** yra tada, kai kirčiuoto skiemens ilgasis balsis arba dvigarsis tariamas lygiu ar kiek kylančiu tonu, tęsiamai (pabrėžiamas dvigarsio antrasis dėmuo). Ji žymima riestiniu (~) priegaidės, kartu ir kirčio vietos ženklų, dedamu ant ilgųjų skiemens balsių arba dvibalsių ir mišriųjų dvigarsių antrųjų dėmenų, pvz.: *lėkti*, *sòdas*, *eĩti*, *laũkas*, *tĩnklas*, *lañkas*.

Tvirtagalę priegaidę turi:

- ilgieji balsiai *é*, *y*, *o*, *ū*, *q*, *ę*, *į*, *ų*, pvz.: *lėkti*, *vỹkti*, *sòdas*, *mũšis*, *rąstas*, *skėsti*, *lĩsti*, *siũsti*;
- dvibalsiai *ai*, *au*, *ei*, *ie*, *uo*, *ui*, pvz.: *laĩkas*, *laũkas*, *eĩti*, *šiėnas*, *ruoĩti*, *muĩlas*;
- mišrieji dvigarsiai *al*, *am*, *an*, *ar*, *el*, *em*, *en*, *er*, *il*, *im*, *in*, *ir*, *ul*, *um*, *un*, *ur*, pvz.: *baĩsas*, *raĩstis*, *lañkas*, *kaĩklas*, *geĩsti*, *reĩti*, *reĩgti*, *veĩkti*, *viĩkas*, *kiĩšti*, *liĩkti*, *kiĩvis*, *guĩti*, *truĩmpas*, *uĩkšti*, *puĩvas*.

Tvirtagalieji yra ir kirčiuotame skiemenyje p a i l g ė j ė b a l s i a i *a*, *e*, pvz.: *rągas*, *tąkas*, *mėdis*, *kėlias*. Nekirčiuotame skiemenyje šie balsiai visada trumpi: *ragaĩ*, *takù*, *medžiùs*, *keliùs*.